

Gramophones Classical Music Awards
Topp tre 2020

KONSERTPROGRAM UKE 5/2021

Víkingur Ólafsson spiller Griegs a-moll

TORSDAG 4. OG FREDAG 5. FEBRUAR
KL 19.30 I GRIEGHALLEN

VÍKINGUR ÓLAFSSON SPILLER GRIEGS A-MOLL

TORSDAG 4. OG FREDAG 5. FEBRUAR KL 19.30 I GRIEGHALLEN

Edward Gardner dirigent
Víkingur Ólafsson klaver

BÉLA BARTÓK (1881-1945)

Tre ungarske folkesanger fra Csik,
Sz 35a (3')

Rubato
L'istesso tempo
Poco vivo

GYÖRGY LIGETI (1923-2006)

Melodien (13')

BÉLA BARTÓK

Divertimento for strykere,
Sz 113 (24')

Allegro non troppo
Molto adagio
Allegro assai

Pause

Konserten arrangeres
med generøs støtte fra
Stiftelsen Kristian Gerhard Jebsen.

Fotografering og lydopptak er ikke tillatt under
konserten med Bergen Filharmoniske Orkester. Egen
avtale for media. Tallene i parentes bak det enkelte
verk angir dets omtrentlige varighet i minutter

EDVARD GRIEG (1843-1907)

Fra Lyriske stykker, op. 43
nr. 3 Melodi (3')

IGOR STRAVINSKY (1882-1971)

Four Norwegian Moods (8')

Intrada
Song
Wedding Dance
Cortège

EDVARD GRIEG

Konsert for klaver og orkester,
a-moll, op. 16 (30')

Allegro molto moderato
Adagio –
Allegro molto e marcato –
Andante maestoso

Konserten fredag strømmes på
Bergenphilive.no som del av
strømmefestivalen Wintermezzo.

Program og medvirkende på konserten
kan endres på kort varsel på grunn av
koronasituasjonen.

Edward Gardner er Bergen Filharmoniske Orkesters sjefdirigent, internasjonalt anerkjent som en av de fremste orkesterledere i sin generasjon. Hans kontrakt er nå forlenget til 2023. Gardner ble i 2019 utnevnt til sjefdirigent for London Philharmonic Orchestra fra 2021. Gardner er født i 1974, og fikk sin utdanning fra universitetet i Cambridge og ved Royal Academy of Music i London. Etter avlagt eksamen ble han assistent for Sir Mark Elder ved Hallé-orkesteret i Manchester før han ble utnevnt til musikksef ved Glyndebourne Touring Opera i 2004. Tre år senere fikk han den tilsvarende stillingen ved English National Opera, hvor han ble til våren 2015. I 2012 ble han tildelt Order of the British Empire for sin innsats for britisk musikkliv. Gardner dirigerer jevnlig i store operahus som Metropolitan i New York, La Scala i Milano, Paris-operaen og ved Glyndebourne Festival Opera. I vår leder han en ny produksjon av Janáčeks Kát'a Kabanova ved the Royal Opera House i London. Han har eksklusiv kontrakt med plateselskapet Chandos, og hans innspillinger har fått strålende kritikker. Med Bergen Filharmoniske Orkester har han spilt inn flere, blant annet en kritikerrost serie med musikk av Leoš Janáček, lovpriste innspillinger av Schönbergs Gurrelieder, Pelleas und Melisande og Erwartung, sanger av Sibelius med Gerald Finley, Grieg med Jean-Efflam Bavouzet, Berlioz' Grande Messe des Morts, Bartóks Ridder Blåskjeggs borg og symfonier nr. 1 og 3 av Brahms. Gardner har ledet Bergen Filharmoniske Orkester på flere suksessrike internasjonale turneer, med konserter på Edinburgh International Festival, BBC Proms samt i Hamburgs Elbphilharmonie og Amsterdams Concertgebouw.

Vikigur Ólafsson, vår residensmusiker denne våren, har i løpet av kort tid tatt den internasjonale musikkverden med storm. Han er i dag en av de mest etterspurte pianistene i den klassiske verden. Hans innspillinger av Philip Glass, Johann Sebastian Bach, Claude Debussy og Jean-Philippe Rameau er alle mottatt med strålende kritikker og er kåret som vinner av flere priser, som for eksempel BBC Music Magazine Awards 2019 og Gramophone 2019 Artist of the Year. Ólafsson er eksklusiv artist for plateselskapet Deutsche Grammophon. Han har vært residensmusiker med flere orkestre og konserthus, blant annet i Konzerthaus Berlin og South Bank i London. Ólafsson har spilt med Bergen Filharmoniske Orkester tidligere, først under Festspillene i Bergen i mai 2020 da de strenge restriksjonene knyttet til den pågående pandemien gjorde at internasjonal reising ikke var mulig, slik at Griegs klaverkonsert ble framført digitalt med solisten i Reykjavik og orkesteret i Bergen. Høsten 2020 var han solist i sin landsmann Daniel Bjarnasons verk Processions. Han har også tatt initiativ til en rekke radio- og tv-programmer og er kunstnerisk leder for Reykjavik Midsummer Music.

«Opp til kunstverknivå»

Av Béla Bartóks selvbiografi (skrevet i 1918) går det fram at han rundt 1902 ble bevisst sin plikt til å skape et spesielt ungarsk musikkuttrykk, inspirert av den alminnelige nasjonalfølelse og ønsket om opprør mot det mangeårige Habsburg-regimet. Han begynte å samle folkemusikk i ungarske landsbyer – opprinnelig en digresjon i forhold til hans karriere som pianist og komponist. Men i 1904 skrev han til sin søster: «Jeg har en ny plan nå, å samle de fineste eksempler på våre folkesanger og heve dem opp til kunstverksnivå med det best mulige klaverakkompagnement. En slik samling ville gjøre verden for øvrig oppmerksom på den ekte ungarske folkemusikken». Heri ligger det en klar hentydning til at Franz Liszt og Johannes Brahms hadde vært på villspor da de skrev sine populære «ungarske» rapsodier og danser, som i virkeligheten baserte seg på sigøynernes musikalske uttrykk.

«Intet europeisk musikkakademi hadde på denne tiden noen interesse av folkemusikk som seriøst emne for talentfulle studenter» (Kenneth Chalmers), men Bartók og hans komponistkollega Zoltán Kodály, som lærte hverandre å kjenne i 1905, lot seg ikke stanse. De reiste på separate innsamlingsferder, og selv om de første utgivelsene ble økonomisk lite vellykket, la det ingen demper på entusiasmen. I 1907 reiste Bartók til Székely-området i det omstridte Transylvania, som hadde betydelige innslag av rumenere. Der besøkte han distriktene Csik, Gyergyó og Kolozs, og tok opp en mengde musikk og sang på sine voksruller. Blant de tallrike opptakene befant det seg tre små melodier som Áron Balog spilte på en primitiv fløyte. En av Bartóks oppdagelser på denne turen var at den ungarske folkemusikken benyttet gamle modale skalaer, og denne erkjennelsen kom for første gang til uttrykk i «Tre ungarske folkesanger fra Csik-distriktet».

Hans arrangementer er ukompliserte og gjør ære på de vakre melodiene.

Lik en elv

György Ligeti komponerte «Melodien» for kammerorkester i 1971 på bestilling fra Nürnberg som et ledd i feiringen av 500-års feiringen av kunstneren Albrecht Dürers fødsel. Komponisten har skrevet om verket: «Tittelen refererer seg til instrumental skrivemåte, hvor individuelle stemmer er merkbart melodiske. Derimot er deres polyfone vev mer lik en labyrinth som bare med ujevne mellomrom slipper ut individuelle melodier. Den ensatsige komposisjonen er en enkel, kontinuerlig struktur som lik en elv stadig forandrer seg. Hver buktning er forskjellig, og det dukker opp uventede vikar og bukter. Sprekker og furer i landskapet forstyrrer roen og den gradvise endringen av det musikalske materialet. På sett og vis spiller «Melodien» i alle regnbuens farger, og musikken er også metallisk, i og med at slagverkinstrumentene sprer gullstøv over komposisjonen».

Bekymring for fremtiden

Den sveitsiske dirigenten Paul Sacher (1906–1999), som var gift med en arving til et stort farmasikonsern, dannet i 1926 sitt eget kammerorkester i Basel, og i årene som fulgte bestilte han musikk fra en rekke komponister, blant dem Béla Bartók. I 1936 kom «Musikk for strykere, slagverk og celesta», og i 1939 stilte Sacher til disposisjon sin fjellhytte ved Saanen, hvor Bartók kunne arbeide uten å la seg forstyrre av dramatiske verdensbegivenheter. I løpet av vel to uker skrev han «Divertimento» med sikte på Sachers ensemble.

Komposisjonen er – riktignok ikke helt systematisk – bygget på concerto grosso-prinsippet, med to fioliner, en bratsj og en kontrabass som konserterende gruppe mot orkesterbakgrunnen, og de to livlige yttersatsene minner oss om dansesatsene i J.S. Bachs orkestersuiter. Men i tillegg til munterheten byr de på en rik og grundig tematisk utvikling, og i første sats «transformeres den utadvendte *verbunkos* [opprinnelig en ungarsk soldatdans ved rekruttering til hæren, senere en seremoniell dans – brukt av Liszt, Kodály og Bartók] til en pulserende symfonisk dans» (John McCabe). Finalen har en komplisert rondoform hvor de forskjellige temaene på en finurlig måte er beslektet med hverandre.

Det musikalske tyngdepunktet ligger i mellomstatsen, og her blottlegger Bartók sin dype bekymring for hva fremtiden vil bringe. Han komponerte kanskje også inn sin dårlige samvittighet for å ha tilbrakt tid i Sveits mens han kunne vært i Budapest hos sin syke mor, som døde i desember 1939. Sacher urframførte «Divertimento» i juni 1940, men Bartók var ikke til stede, for han var opptatt med å forberede sin flukt til USA.

Studier

Edvard Grieg tilbrakte 23 somre på Trolldhaugen, og «de mange lyriske stykker, sanger og kammermusikkverk som så sin virkeliggjørelse der, skulle bli et evigvarende vitnesbyrd om den betydning stedet fikk for ham som kunstner» (Erling Dahl jr.) I alt 66 lyriske stykker, fordelt på ti bind, er en av hans gaver til ettertiden. Hans op. 47 fra 1888 er syv studier av musikalske begreper – Valse-Improptu, Albumblad, Melodi, Halling, Melankoli, Springdans og Elegi, som på hver sin måte gir oss et bilde av Griegs musikalske personlighet. Finn Benestad og

Dag Schjelderup-Ebbe skriver i sin biografi at i «Melodi» møter man en klangbehandling som ikke forneker sin opphavsmann.

Bruk av tonene

Da det ble klart at det nazistiske Tyskland hadde aggressive hensikter, foretrekk Igor Stravinsky, som i 1934 var blitt fransk statsborger, å forflytte seg ytterligere vestover, og han tok imot et tilbud fra Harvard University i Massachussetts om å holde forelesninger der i 1939-40. Etter å ha giftet seg med franske Vera de Bousset, som kom etter ham til USA i 1940, slo han seg ned i Hollywood, og her ble han bedt om å skrive musikk til en propagandafilm om alliert landgang i det tyskokkuperte Norge. Stravinsky påtok seg oppgaven, men da han fikk vite at produsenten ville «arrangere» hans musikk etter eget forgodtbefinnende, nektet han å være med på prosjektet.

Materialet han hadde notert seg ble i 1942 til orkesterverket «Four Norwegian Moods». Stravinsky tok utgangspunkt i norske folkemelodier, men presiserte også at komposisjonen tittel ikke har noe med stemninger å gjøre. Mood betyr i denne sammenheng *modus* (stilart eller den måten toner brukes på). «Jeg har ikke gjort annet enn å følge Joseph Haydns eksempel i hans bruk av folkemusikk. Den utgjør bare den rytmiske og melodiske basis for min løsning av formelle problemer», uttalte han om sitt verk. Boston Symphony Orchestra urframførte «Four Norwegian Moods» under komponistens ledelse i januar 1944.

Gjennombruddet

Da den snaut 26-årige Edvard Griegs klaverkonsert ble urframført i Casino's store sal i København 3. april 1869 – i nærvær av blant andre dronning Louise, Danmarks ledende musikkpersonligheter og den russiske klavervirtuosen Anton Rubinstein (som var på turné og som lånte ut sitt medbrakte flygel for anledningen) – befant hovedpersonen seg i Christiania, hvor han var bundet opp av sine orkesterplikter i et snevert og lite inspirerende miljø. Han fikk dermed ikke oppleve triumfen som skulle vise seg å bli hans første skritt mot internasjonal berømmelse.

Komposisjonen som framfor noen annen er egnet til å lokke fram bilder fra det friske norske høyfjellet ble til i kvelende sommervarme på Sjælland. Ferieukene bød i Christiania-tiden på den eneste muligheten Grieg hadde til å komponere, og i juni 1868 gikk turen til svigerforeldrene i København. Der installerte han Nina og datteren Alexandra, som var født i april, mens han selv dro tiul Mothsgaard i Søllerød et stykke utenfor byen sammen med komponisten Emil Hornemann, forfatteren Benjamin Feddersen og den norske pianisten Edmund Neupert.

Det ble sørget for at Grieg fikk til disposisjon et lite gartnerhus med et klaver, slik at han kunne arbeide uforstyrret med sin planlagte klaverkonsert. Neupert hadde påtatt seg å urframføre verket på nyåret, ga konstruktiv kritikk eter hvert som arbeidet tok form, og konserten er naturlig nok tilegnet ham. I et brev til sin danske venn Niels Ravnkilde skrev Grieg i november at han hadde komponert «en Koncert for Klaver med Orkester som jeg tror indeholder gode Ting».

Han rakk å skrive klaverstemmen og å skissere enkelte parrtitursnitt før ferien tok slutt, og den endelige utformingen av konserten fant sted den følgende vinter i

Christiania. Grieg hadde utvilsomt Robert Schumanns klaverkonsert i samme toneart fra 1840-årene som modell. Den hadde gjort et uutslettelig inntrykk på ham da han hørte Clara Schumann spille den i Leipzig i 1858. Slektskapet er tydelig i åpningssatsen, men Griegs komposisjon framstår som et selvstendig og originalt verk.

HANS H. ROWE

Wintermezzo

19. januar - 12. februar

STRØMMEFESTIVAL 19.01.-12.02.2021. 16 KONSERTER PÅ 4 UKER.
TIRSDAG TIL FREDAG HVER UKE KL. 19.30 PÅ BERGENPHILIVE.NO

Utøvere

Lise Davidsen | Vilde Frang | Vikingur Ólafsson | Leif Ove Andsnes | Tine Thing Helseth
Ragnhild Hemsing | Sandra Lied Haga | Adam Walker | Nicolas Hodges | Edward Gardner
Pablo Heras-Casado | Jan Willem de Vriend | Juanjo Mena | Tabita Berglund | Edvard Grieg Kor
Per Hannevold | Ilze Klava | Christian Stene

Komponister

Beethoven | Mozart | Bach | Schumann | Mendelssohn | Grieg | Halvorsen | Tveitt | Sibelius | Verdi
Hummel | Vaughan Williams | Brahms | Strauss | Stravinsky | Bartók | Tsjajkovskij | Rakhmaninov
Sevåg | Penderecki | Vasks | Ligeti | Kurtág | Glass | Steen-Andersen | Nielsen

SE FULLT PROGRAM PÅ BERGENPHILIVE.NO / HARMONIEN.NO

LES MER OM KONSERTENE PÅ WWW.HARMONIEN.NO

GRIEGHALLENS BILLETTKONTOR, 55 21 61 50, 10 - 17 (11 - 14) HARMONIENS KUNDETELEFON: 55 21 62 28, (9 - 15) WWW.HARMONIEN.NO